

7. münchenki dani uređenja zemljišta i ruralnog razvoja »Siromašnije, starije, različitije – budućnost ruralnih zajednica i (nove) mogućnosti za integralni razvoj ruralnog prostora«

München, 14. i 15. ožujka 2005.

Od 14. do 15. ožujka 2005. na Tehničkom sveučilištu München (TUM) održani su 7. stručni dani o uređenju zemljišta i ruralnom razvoju na temu »Siromašnije, starije, različitije – za budućnost ruralnih zajednica i (nove) mogućnosti za integralni razvoj ruralnog prostora«. Ovi Münchenski dani uređenja zemljišta i ruralnog razvoja održani su u suradnji Tehničkog sveučilišta München (TUM), Radne zajednice Ruralni razvoj i Okružnog ureda za unaprjeđenje uređenja zemljišta i ruralnog razvoja. Za pozornicom su se smjenjivali njemački političari, znanstvenici, predstavnici različitih ministarstava, načelnici općina i planeri.

Odabir predavača, jednako kao prošlih godina, pokazao je da TUM njeguje interdisciplinarni pristup u rješavanju problema uređenja zemljišta i razvoja ruralnog prostora. Predstavnici znanstvenih ustanova, političari i ljudi iz prakse iznosili su svoja znanja i iskustva, pa su se na ovom skupu izravno sučeljavala stajališta »teorije i prakse«.

Kao i prijašnjih godina, skup je meritorno vodio prof. dr. Holger Magel.

Možda se iz perspektive Hrvatske čini da je ruralni prostor Njemačke ureden i da se u njemu više ne zbivaju velike strukturne promjene, ali sam naslov »Siromašnije, starije, različitije« zorno svjedoči da i ruralni prostor visoko razvijenih zemalja Europe, osim već doživljenih brojnih promjena, mnoge još očekuje.

Svi izlagači na skupu suglasili su se kako se bez uvažavanja i poznavanja osnovnih statističkih podataka (koje prati Eurostat) te društveno-gospodarskih kretanja u Europi i u svijetu, ne može izradivati kvalitetne planove razvoja ruralnog prostora na nacionalnoj i općinskoj razini.

Uzme li se u obzir samo neke osnovne statističke pokazatelje, očito se nastavlja smanjivati broj stanovnika koji žive u ruralnom prostoru i broj poljoprivrednih pogona, dok se povećava udjel dobnog starijeg stanovništva. Zanimljiva je i činje-

nica – iako se smanjuje broj stanovnika u ruralnom prostoru – zbog agro-industrijske proizvodnje grade se sve veće građevine, pa su očite promjene u prostornoj strukturi sela. Pojavljuje se, primjerice, paradoks da se grade građevine veće kubature i kvadrature, a sve se rjeđe može naći kućanstva s 10 ukućana. U naseljima s razvijenim turizmom, seoska se imanja pretvaraju u hotele. Zbog sve većih ulaganja u turizam i poljoprivrednu proizvodnju, sve se više nameće zaključak kako je sve teže primjenjivati obrasce o poljoprivrednim gospodarstvima.

Dr. Jürgen Busse govorio je o nezadovoljavajućoj financijskoj situaciji bavarskih općina, unatoč preraspodjeli sredstava namijenjenih za razvoj općina. Iako su za razvoj općina 2004. osigurana veća financijska sredstva nego 2003., na izdvojena veća financijska sredstva, zbog poreza na dodanu vrijednost, država ubire veći porez. Stoga se stručnjaci u Bavarskoj s pravom pitaju kako planirati budućnost ruralnog prostora i kako ga prilagoditi suvremenom načinu života?

Više predavača u uvodnom dijelu iznijelo je brojčane podatke te predviđanja u svezi ruralnog prostora Bavarke. U Bavarskoj je, primjerice, 1949. bilo više od 400.000 poljoprivrednih pogona, a 2000. jedva 150.000. Moglo bi se reći da se u svakome desetljeću broj pogona prosječno smanjio za otprilike 50.000. Prema prognozama, i ubuduće se očekuje smanjenje broja poljoprivrednih pogona. U poljoprivredi je 1949. bilo zaposleno 1,4 milijuna stanovnika, a danas jedva 200.000. Povećava se i udjel stanovnika starijih od 60 godina. U Bavarskoj je 2002. živjelo više od 2,9 milijuna stanovnika starijih od 60 godina, što znači da je petina stanovništva stara ili starija od 60 godina. Predviđanja govore da će sredinom 21. stoljeća više od trećine pučanstva Bavarke biti starije od 60 godina. Zbog takve demografske slike, u nekim se selima zatvara pošte, vrtiće i škole, a raste potreba za staračkim domovima. Zbog smanjenja kontingenta aktivnog stanovništva, može se reći da ruralni prostor sve više dobiva socijalni predznak, a sve manje investicijski.

Usljed tako negativnih statističkih prognoza za ruralni prostor, svi su se sudionici skupa suglasili da nacionalna politika, a naročito općinska, treba biti svjesna prikazane slike sadašnjosti i budućnosti.

Predavači nisu pridavali ništa manju važnost očuvanju prirodnoga i kulturnog identiteta, odnosno prepoznatljivosti (ili različitosti) ruralnog prostora. Zato se od načelnika općina zahtijevalo da potiču kreativni razvoj, a od države da oblikuje ciljeve razvoja koje će općine i općinski savezi moći ispuniti.

Naravno da sumračne prognoze ne vrijede podjednako za sve ruralne prostore, jer za rubna područja velikih gradova vrijede drukčija predviđanja. Stoga je bit rješavanja problema u individualnom pristupu. S obzirom da se ne može davati jednake paušalne procjene za sve ruralne prostore, nema ni jednoobraznih rješenja.

Njemačka politika, uz ostalo, rješenje za ruralni prostor vidi i u zajednici općina, odnosno njihovu udruživanju (Busse, 2005.). Stoga je u Njemačkoj pokrenut Integralni ruralni razvoj – ILE (*Integrierte ländliche Entwicklung*). Integralni ruralni

razvoj osmišljen je kao instrument ruralnog razvoja, što razumijeva financijsko podupiranje zajednice općina obnovi sela i uređenju zemljišta, tj. provođenju strateških mjera zajedničkih projekata (gradnja zajedničke infrastrukture i sl.). Osmišljavanje i provedbu Integralnog ruralnog razvoja pojedini stručnjaci vide kao promjenu oblika kulture planiranja (Kötter, 2005.) a što se provodi sukladno GAK-u (*Gesetz über die Gemeinschaftsaufgabe »Verbesserung der Agrarstruktur und des Küstenschutzes«*).

Zanimljivo je bilo predavanje Martine Kocks iz Saveznog ureda za graditeljstvo i prostorno uređenje u Bonnu, koja je prikazala kako će se demografske prognoze odraziti na zbivanja u narednim desetljećima u prostoru odnosno na broj školskih ustanova a time i na obrazovanje mladih i planiranje školskih programa, gradnju prometne infrastrukture, broj medicinskih ustanova opće prakse i dr.

Usporedi li se osnovna kretanja promjena u ruralnom prostoru Hrvatske i Njemačke, može se na prvi pogled reći kako su uglavnom jednaka. I ruralni prostor Hrvatske obilježuje siromaštvo, u njemu živi sve starije stanovništvo, i to je prostor što s motrišta prirodne i kulturne baštine obiluje različitostima/vrijednostima. No, vrijedi li ta usporedba baš u cijelosti? Dok je ruralni prostor Njemačke doživio glavne agro-industrijske promjene tijekom 20. stoljeća (iako se može reći da ih doživljava i danas), pred ruralnim su prostorom Hrvatske još veći izazovi. Još su neriješeni (često isticani) glavni problemi u razvoju poljoprivrede: velik broj malih posjeda, nerazvijen hidromelioracijski sustav, neosposobljenost za optimalnu proizvodnju, neuređeno tržište i nedefinirana agrarna politika bez sustava kreditiranja.

Industrijalizacija i globalizacija poljoprivrede što se već sada nazire u Hrvatskoj, sigurno će utjecati na socijalnu, ekonomsku, kulturnu i prostornu strukturu ruralnog prostora. U kakvom će se točno smjeru razvijati ruralni prostor, teško je predvidjeti jer još nije dovoljno poznata »svemoć kapitalističke industrijalizacije« (Bodenstedt, 2003.: 299). Nisu, također, »ni približno poznati međusobni odnosi pojedinih (stručnih sektorskih) područja na druga područja« (Kranjčević, 2005.a). Tako je npr. nepoznato kako će razvoj turizma utjecati na ruralni prostor, ili kako će razvoj poljoprivrede utjecati na uređenje ruralnog prostora ili gospodarenje vodom (ili zaštitu voda ili zaštitu okoliša), itd. Zato se može ustvrditi kako je područje ruralnog razvoja obilježeno visokim stupnjem nesigurnosti.

Zbog svega se toga očekuje kako će prostor Hrvatske, a time i ruralni prostor, biti izložen snažnim i dugotrajnim promjenama. Ne zna se kako će i u kolikim razmjerima proces pridruživanja utjecati i proširenje EU na prostor a time i ruralni prostor¹ Hrvatske. Neopravdano je i izazivati strah u poljoprivrednika od Europske Unije. U pregovorima, Hrvatska osim određivanja kvota u poljoprivrednoj proizvodnji, treba zauzeti stav i spram prometa nekretnina poljoprivrednog zemljišta. Bugarska, Češka, Mađarska, Poljska, Rumunjska i Slovačka zahtijevale su u pregovorima moratorij od 10 do 18 godina na prodaju poljoprivrednog zemljišta

¹ Misli se na socijalne, ekonomske i kulturne promjene što će se zbivati u Hrvatskoj.

rezidentima EU (Mihaljek, 2005.: 189). Potrebu za moratorijem pritom su opravdale socijalnim i ekonomskim razlozima, uključivši veći postotak stanovnika koji rade u poljoprivredi, nerazvijenošću institucija za trgovinu zemljištem, znatno nižim cijenama zemljišta negoli u EU i bitno nižim prosječnim dohotkom domaćega stanovništva u usporedbi s državljanima EU, što posljednjima daje neprimjerenu prednost pri kupovini poljoprivrednog zemljišta u novim zemljama članicama. Stoga je Europska komisija 2001. zemljama kandidatkinjama dopustila ograničiti kupovinu poljoprivrednog zemljišta drugim državljanima EU sedam godina nakon pristupanja EU. Poljska je izborila dulje prijelazno razdoblje za prodaju poljoprivrednog zemljišta državljanima EU, uz obrazloženje da je prevelik broj stanovnika povezan s poljoprivrednom proizvodnjom.

Ovih nekoliko podataka zorno pokazuje da u postupku pregovora s EU, Hrvatska treba posegnuti za objektivnima, stabilnim, transparentnim i javnosti dostupnim kriterijima. Zato stručnjaci, uprava i političari u Hrvatskoj trebaju poznavati i biti svjesni postojećeg stanja, pratiti promjene u Europi te pokušati usmjeravati razvoj ruralnog prostora.

Budući da nije lako predvidjeti smjerove razvoja ruralnog prostora, valja ga shvatiti kao prostor stalne promjene, a znanost, uprava, politika i sami korisnici toga prostora trebaju usmjeriti svoje napore u njegov razvoj i očuvanje.

Literatura

1. Bodenstedt, Andreas (2003.): Europe and German Villages / Europa i njemačko selo. – *Sociologija sela*, Zagreb, 41 (2003) 161/162 (3/4): 293-301.
2. Busse, Jürgen (2005.): Aktuelle Herausforderungen an die ländlichen Räume in Deutschland – aus Sicht der bayerischen Gemeinden. Predavanje 14. ožujka na TUM, 7. Münchener Tage der Bodenordnung und Landentwicklung 2005.
3. Martina, Kocks (2005.): Ärmer, älter, bunter – Zur Zukunft ländlicher Kommunen aus Sicht der Infrastruktur. Predavanje na TUM 7. Münchener Tage der Bodenordnung und Landentwicklung 2005.
4. Kötter, Theo (2005.): Integrierte ländliche Entwicklung – Löst die Probleme ländlicher Gemeinden? Predavanje 15. ožujka 2005. na TUM, 7. Münchener Tage der Bodenordnung und Landentwicklung 2005.
5. Kranjčević, Jasenka (2005.a): Obnova sela Hrvatske – povijest, stanje i mogućnosti razvoja. Doktorska disertacija. – Zagreb: Arhitektonski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 246 str.
6. Kranjčević, Jasenka (2005.b): Proces pridruživanja Europskoj Uniji i prostorno uređenje Hrvatske. – U: Katarina Ott (ur.): *Pridruživanje Hrvatske Europskoj Uniji, ususret izazovima pregovora*. – Zagreb: Institut za javne financije; Zaklada Friedrich Ebert, str. 223-240.

Jasenka Kranjčević

Ministarstvo zaštite okoliša, prostornog uređenja i graditeljstva,
Zagreb, Hrvatska